

Starta helikoptern, kamrater!

CEAUSEȘCUS SISTA DAGAR

**REALIARBETE
RUMÄNSKA SPRÅKET
ROMANSKA INSTITUTIONEN VID LUNDS UNIVERSITET**

RUMÄNSKA

Marie Blomqvist

15 DECEMBER 1999

CEAUȘESCUS SISTA DAGAR

BAKGRUND	2
LASZLO TÖKES.....	4
Timișoara, i gryningen fredagen den 15 december 1989	4
lördagen den 16 december	5
söndagen den 17 december.....	6
måndag - onsdag den 18 - 20 december	7
torsdagen den 21 december.....	7
DÖDSSTÖTEN FÖR KOMMUNISTPARTIET	8
Möte i PCR:s Centralkommittés Politiska Exekutivkommitté den 17 december.....	8
Ceaușescus telekonferens	8
Det sista mötet med Exekutivkommittén och flykten i helikopter.....	9
MARIUS TUCĂ OCH HANS GÄSTER	10
Flykten och fångenskapen.....	10
Domslut på toalett.....	13
PROCESSEN.....	14
SLUTORD.....	18
LITTERATURFÖRTECKNING	19

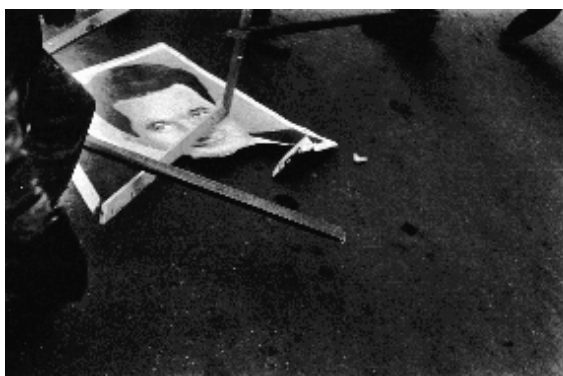

Foto: Sebastian Taralunga

CEAUȘESCU SISTA DAGAR

BAKGRUND

Under 1989, när de östeuropeiska "folkdemokratierna" föll ihop som korthus, höll Rumäniens diktator Nicolae Ceaușescu stånd mot den kraftfulla demokrativågen. En vecka före jul samma år hann slutligen historien ikapp och hans kommunistiska skräckvälde störtades i gruset. Till skillnad från sammetsrevolutionerna i grannländerna, skedde det inte utan blodspillan.

Ända in i det sista verkar det som om diktatorn Ceaușescu inte förstått hur hatad han och hans regim var. Om presidenten varit omgiven av sanningssägare istället för lissmande jäsägare, skulle han definitivt inte gått ut på Centralkommitténs balkong den 21 december för att tala till "sitt folk". Legendarisk är bilden av diktatorns påtagliga förvirring när han istället för de sedvanliga välregisserade applåderna möts av buanden och regimfientliga slagord.

Bilden av "Den Store Ledaren", iklädd sin svarta fårskinnsmössa, som i direktsändning vevar med armen för att tysta sina missnöjda undersåtar, måste ha kommit som en chock för de rumäner som slötittade på TV-nyheterna utan att förvänta sig att få veta sanningen om de rykten som gick om demonstrationer och uppror i städerna runtom i landet.

Dagen efter balkongscenen flydde paret Ceaușescu och en störtflod av rykten om kaos, upplopp och massmord löpte över landet. Vem som hade makten och vapnen och på vems sida armén hade ställt sig; allt var föremål för spekulation. Och Nicolae och Elena Ceaușescu var försvunna.

De dök upp på juldagen då de ställdes inför rätta och dömdes till döden i en synnerligen summarisk "rättegång". Processen videofilmades men inte själva arkebuseringen som skedde omedelbart efter. Den blodiga bilden på diktatorparet kablades ut över världen och en lång mardröm tycktes vara över.

Den Nationella Räddningsfronten bildade interimregering med president Ion Iliescu, f d sekreterare i kommunistpartiets centralkommitté och premiärminister Petre Roman. Det katastrofala byförstörelsesprogrammet¹ stoppades och flerpartisystem infördes. Man avsåg också att förbjuda kommunistpartiet PCR, men det förslaget drogs senare tillbaka, vilket underminerade Räddningsfrontens trovärdighet.

Med tiden hopades frågorna rörande omständigheterna kring revolutionen: hur mycket var spontant uppror och hur mycket var iscensatt? Och av vem? Hur stor var KGB:s roll i händelseförloppet? Stödet från USA och Västvärlden? Var det snarare fråga om en statskupp och inte en revolution? Eller var det en revolution som stals?

Allmänna val hölls emellertid den 20 maj 1990 och Ion Iliescu blev vald till president. Under de tio år som gått har reformerna gått trögt och privatiseringen varit marginell. Man har inte gjort upp ordentligt med det förflutna. Många gamla makthavare fick sitta

¹ Byar jämnades med marken och byborna tvingades in i fuskbyggda förortshöghus i städerna. Rumänien skulle "moderniseras" och allt det gamla sopas bort. Oerhörda familjetragedier utspelades och en stor del av kulturarvet blev rov för grävskoporna.

kvar i orubbat bo. Bara några få toppar inom kommunistpartiet har ställts inför rätta och de har suttit inne mycket kort tid trots de långa fängelsestraff de dömts till. Möjligheten att läsa sin egen dossier i säkerhetspolisens arkiv, lik den som gavs medborgarna i det gamla DDR, har inte funnits här.² Kanske det skulle vara en omöjlighet med tanke på det stora antal angivare och securitateagenter³ som utgjorde fundamentet i det mycket välutvecklade och oerhört omfattande angiverisystemet.

I min skildring av de dramatiska dagarna i december för tio år sedan, har jag genom valet av källor fått två helt olika perspektiv på händelserna: det ena underifrån, det andra ovanifrån. I den engelske journalisten och författaren David Porters bok får vi uppleva revolutionens första dagar från folkets perspektiv genom prästen Laszlo Tökes berättelse. Diktatorparet Ceaușescus sista dagar kartläggs i *Ultimele zile ale lui Ceaușescu*, ”ett rumänskt drama i fem akter”, som TV-mannen Marius Tucă valt att kalla sin bok. Den innehåller protokoll från de sista mötena i det Rumänska Kommunistpartiets Centralkommittés Politiska Exekutivkommitté (!), utdrag ur Marius Tucăs TV-program där han intervjuar personer som hade viktiga roller under diktatorns sista dagar och utskriften från rättegången mot paret Ceaușescu.

Än idag kvarstår många frågetecken kring revolutionen. Det har skrivits mycket om vad som hände och många som hade nyckelpositioner har trätt fram och berättat sina versioner.

Många av huvudrollsinnehavarna har emigrerat, försvunnit, dött under mystiska omständigheter eller begått självmord. Anledningarna kan man bara spekulera i men det är inte syftet med denna uppsats. Syftet är inte heller att komma med några nya sanningar om spelet bakom kulisserna. Istället vill jag på ett personligt sätt, utan vetenskapliga anspråk, skildra vad dokumenten berättar om paret Ceaușescus sista dagar. Jag använder uppgifter som passerat genom filtret hos de personer som berättar och ännu ett filter – mina blygsamma kunskaper i rumänska. Översättningarna av citat från Marius Tucăs bok har gjorts av mig och längre citat följs av sidhänvisningar.

Trots dessa filter tror jag att texterna i sig kan berätta en hel del och ett öga utifrån kan se sakerna i ett annat ljus, ge ett annat perspektiv på dessa ytterst dramatiska händelser som ledde till upplösningen av den värsta av kommunistdiktaturerna.

Texterna i direkt anföring ger en bra bild av stämningläget och avslöjar mycket om huvudpersonerna i dramat. Ordet drama är mycket välfunnet av Tucă. Protokollen är så fulla av dramatik att de skulle kunna spelas upp direkt på scen. De andas förvirring, vilshenhet och skräck. En gudaupphöjd diktator befinner sig plötsligt på flykt och vaktas dygnet runt i tre dagar av en vanlig enkel polisofficer som normalt inte skulle kommit i närheten av presidenten. ”Landsfadern” är detroniserad och partiets institutioner upplösta och nu måste initiativ tas och beslut fattas. Det är inte konstigt att makten snabbt greps av dem som stått och likt mekaniska dockor gett Ceaușescu stående ovationer efter varje tal. Vana vid manipulation och maktspråk, kunde de lätt byta sida efter att ha medverkat i många år till att blåsa upp den absurda och groteska personkulten kring Ceaușescu som under de sista åren antagit alltmer löjligt pompösa proportioner.

² Möjligheten att göra detta har diskuterats i Rumänien under de senaste veckorna.

³ Securitate var den allseende rumänska säkerhetspolisen.

Nicolae Ceaușescu själv ger ett intryck av totalt främlingskap inför verkligheten medan hustrun Elena bara verkar vulgär och grym.

Vid läsningen av texterna frågar man sig hela tiden hur Ceaușescus tankevärld fungerade, hur mycket han själv trodde på alla lögner. Dokumenten ger bilden av en sinnesförvirrad diktator, omgiven av falska, krypande och manipulerande jäsägare som efter att ha förrått honom skulle komma att bli rejält rika och några av dem mäktiga. Man förstår rumänernas bitterhet.

Oavsett betydelsen av KGB:s och Gorbatjovs roll i dramat, måste historien börja med en av revolutionens hjältar, den ungerske prästen Laszlo Tökes.

LASZLO TÖKES

Timișoara, i gryningen fredagen den 15 december 1989

Laszlo Tökes, präst i den ungerska reformerta kyrkan, sitter i sitt arbetsrum i pastorsbostaden som ligger en våning under hans kyrka. Genom de trasiga fönstren kryper den bitande vinterkylan in genom de stängda fönsterluckorna. Alla fönsterrutor i lägenheten krossades för några veckor sedan av ligister som skickats av Securitate. Familjen har ont om mat och ved och de har lämnat sin lille son till släktingar i Cluj. Laszlos fru Edit är höggravid med deras andra barn. Kyrkan och pastorsbostaden bevakas ständigt av Securitate sedan flera månader.

Laszlo Tökes läser än en gång meddelandet från biskopen om att hans överklagande av tidigare vräkningsbeslut har avslagits och att han anmodas lämna lägenheten just idag. Om han vägrar, kommer familjen att tvångsförflyttas till den isolerade bergsby dit han förvisats redan vid uppsägningen av sin tjänst i augusti.

Laszlo börjar se slutet på sin långa tvist med myndigheterna och den regimvänlige biskopen i Oradea. Men han vet inte hur det ska gå och känner djup oro.

Tökes, som haft sin prästtjänst i Timisoara i tre år, är mycket populär. Hans oförtröttliga arbete har fått den lilla ungerska församlingen att blomstra och han har alltid ställt upp och försvarat sin hjord mot myndighetsmissbruk trots fara för sin egen säkerhet i det alltmer hårdnande inrikespolitiska klimatet.

Tökes verksamhet har blivit känd utomlands och därmed har han blivit ytterst obekvämt för makthavarna som inte bara kan låta honom försvinna spårlöst.

Församlingsborna vet att det är idag vräkningen ska ske och de börjar därför samlas utanför kyrkan på morgonen. Många av dem har under den svåra tiden smugglat in ved och mat till familjen trots riskerna.

Tökes kan under morgonen förvånat konstatera att folkmassan växer utanför hans kyrka trots att det enligt lagen är strängt förbjudet att samlas flera än en handfull personer. På andra håll i landet har demonstrationer mot matbrist förekommit och situationen blir alltmer spänd. Det rumänska folkets tålamod är tänjt till bristningsgränsen och ska snart svämma över den mur av fruktan och terror som under så många år hindrat varje form av opposition.

Ska myndigheterna ingripa med våld? Snart har så många människor samlats utanför att Tökes tänker att nu kan de ju inte vräka oss, det är för mycket folk i vägen. Nu är det inte bara ungrare som strömmar till utan också rumäner och rykten cirkulerar i folkmassan om Securitates roll. Varför ingriper de inte? Skugglika personer blandar sig i mängden och iakttar noga allt som händer.

Det blir kväll och ingen vräkning har verkställts ännu. Folk ber öppet och snart hörs psalmsång och ljus tänds. Vänner i församlingen bevakar noga entrén till pastorsparets bostad. Massan som står kvar har växt till mer än tusen personer och stämningen börjar bli upphetsad. Tökes försöker få dem att lugna sig och gå hem. De har klarat hela dagen utan att bli utsatta för våldshandlingar.

Vid tiotiden på kvällen kommer en delegation bestående av stadens borgmästare och några av hans medarbetare. Folkmassan vill inte släppa fram dem men Tökes går med på att träffa dem tillsammans med några medlemmar från hans egen församling. Under hela hösten har Tökes utsatts för både övertalningsförsök och hot. Borgmästaren låtsas inte känna till vräkningen och lovar att utfärda ett temporärt tillstånd för familjen att stanna. Han lovar också att se till att fönsterrutor och dörr repareras och att fru Tökes, som förut nekats läkarvård, ska få träffa en läkare. Allt detta i utbyte mot att Tökes ser till att folk går hem. Överenskommelsen skrivs under av Tökes och bevitnas av hans vänner som sätter dit sina namnteckningar. Senare skall de komma bli arresterade allihop.

Borgmästaren och hans delegation försvinner i natten men trots Tökes vädjanden står folk kvar. Nu hörs lite svaga rop: Frihet! Frihet!
Senare på natten, efter det att Tökes stängt fönsterluckorna, smyger civilklädda Securitatemän in i folkhopen och driver bort folk med klubbor. Natten går över till den 16 december.

lördagen den 16 december

När Laszlo Tökes öppnar luckorna i gryningsljuset, ser han de vanliga mjölk- och brödköerna som ringlar sig fram. Många går upp i gryningen för att köa innan de går till arbetet. Nu strömmar demonstranter till igen och många har med sig mat till familjen. Förvånat får de bevittna att hantverkare kommer för att laga fönster och dörr och tre läkare dyker upp för att undersöka fru Tökes. De försöker skrämma henne med att hon måste till sjukhus. Tur nog finns en av församlingens läkare redan på plats och kan avstyra detta försök att skapa ett utpressningsläge genom att skilja makarna åt. Borgmästaren kommer också och konstaterar nöjt att han uppfyllt sin del av avtalet. Han har tidigare gett order om en motdemonstration men inte lyckats få ihop folk. Nu förväntar han sig att Tökes får folkmassan att skingras. Men trots vädjanden, lyckas Tökes inte få dem att gå hem. Borgmästaren blir utbuad och ursinnig men folket står kvar. De kräver nu av honom ett skriftligt beslut på att vräkningen avlyses och att beslutet om förflyttning till bergsbyn dras tillbaka samt en officiell bekräftelse på Tökes utnämning till ordinarie präst i kyrkan i Timișoara. Borgmästaren lovar att ordna detta inom en timme och han ger sig iväg.

Tökes känner en strimma hopp för han ser att makthavarna inte har kontroll över situationen och de kommer säkert inte att slå till så här före jul. Kanske har de demokratiska krafterna uppnått något med demonstrationen. Borgmästaren kommer tillbaka med sin vice borgmästare och han förklarar att eftersom det är lördag är alla kontor i Bukarest stängda. Folkmassan börjar bua. Vice borg-

mästaren som är av hårdare virke tar vid. Han håller Tökes ansvarig för allt och ger honom en timme att upplösa församlingen annars kan han inte ansvara för följderna. Nu förstår Tökes att någon uppgörelse inte är möjlig och att repressalier väntar. Han förstår också att folkmassan är utanför hans kontroll. För att komma ur dödläget föreslår han att de skall samla alla kyrkoledare i staden som vittnen och ytterligare en delegation från gatan; möjligen kan han få folket att acceptera detta. Om en ny överenskommelse kan uppnås, går de kanske hem. Vice borgmästaren lovar ett nytt dokument som skall faxas från Bukarest och nu plötsligt utgör lördagen inget hinder.

Utanför har allt fler provokatörer blandat sig med folkmassan för att få upp temperaturen. Inget dokument från Bukarest anländer emellertid. Makthavarna har bara köpt sig tid under sken att vilja förhandla. Borgmästaren kommer med ultimatum att om inte folkmassan är skingrad före klockan fem skall de jagas bort med våld. Än en gång försöker Tökes förgäves vädja till människorna att gå hem och nu växer hans rädsla inför det våld som oundvikligen kommer att bli resultatet. Han vill vara deras präst, inte deras motståndsledare.

Samtidigt förstår Tökes att det ligger i myndigheternas intresse att det blir våldsamma upplöpp. I sådant fall kan man skylla på ungrarna och på så sätt öka trycket mot minoriteterna i Rumänien.

På kvällen står folket kvar och de har bildat en mänsklig kedja, tänt ljus och sjunger psalmer. Tökes läser ur bibeln och talar till dem. Han är nu påfallande trött efter två dagars intensiv spänning. Ingenting händer och vid halvåttatiden stämmer någon upp den förbjudna sången som sedermera kommer att bli Rumäniens nationalsång: ”*Vakna Rumänien*”⁴.

Nu har protesten från att ha varit en ungersk angelägenhet blivit en allas protest mot ett omänskligt system. Några börjar ropa ”Ner med Ceaușescu!”, ”Ner med kommunismen!” och nu är situationen helt oåterkallelig; man kan bara vänta på regimens motdrag.

Plötsligt avlägsnar sig folk och kvar finns endast en liten grupp från Tökes kyrka. Många drar sig mot kommunistpartiets högkvarter och börjar slå sönder fönsterrutorna. Strax före tio kommer polisförstärkning. Demonstranterna drivs tillbaka till kyrkan och vattenkanoner sätts in. Demonstranterna svarar med våld och lyckas slå sönder en vattenkanon. De krossar skyltfönstren i en bokhandel, slänger ut alla hyllningsböcker om Ceaușescu och bränner dem på ett bokbål.

Sammandrabbningarna varar flera timmar men det förekommer ännu ingen skottlossning. Stämningen är överklig, alla vet att det finns ingen återvändo.

söndagen den 17 december

Laszlo och Edit Tökes har packat det nödvändigaste för att snabbt kunna fly. De har tagit sin tillflykt till kyrkan. Klockan tre på morgonen kommer Securitate, bryter sig in i kyrkan och arresterar pastorsparet och deras vänner som finns där. Flera av dem blir svårt misshandlade. Tökes tvingas skriva på ett papper där han accepterar uppsägningen och vräkningen. Pappret är tomt men han skriver under efter misshandel med knytnävsslag. De förs bort till ett väntande fordon som kör genom stan mot Securitates

⁴ Se sid 19

högkvarter. Tökes ser spår efter häftiga strider. Sedan körs makarna via flera bilbyten till den lilla byn i Transsylvanien dit Tökes förvisats.

måndag - onsdag den 18 - 20 december

I tre dagar utsätts makarna för brutala långa tröttande förhör. Onsdagen den 20 december håller Ceaușescu ett radiotal. Han har nyss återvänt från Iran, ett av de få länder som fortfarande stödjer honom. ”Den Store Befrämjaren” lägger hela skulden på Tökes och förklarar oroligheterna med att det hela börjat i en kyrka med en präst som blivit lagligen uppsagd och vägrat avgå. Rumänien är hotat av utländska fiender som vill störta socialismen precis som i grannländerna. Tökes, som under förhöret tvingas lyssna på talet, förstår hur upplösningen är tänkt att bli. Allt ska tolkas som en anti-kommunistisk konspiration av den ungerska befolkningen och utländska spioner och han själv kommer förmodligen att ställas inför rätta i en skenrättegång och avrättas för förräderi. Förhørsledarna försöker nu tvinga honom att erkänna att han är spion och har organiserat upploppet i Timișoara. Trots hot om att han inte ska få återse sin fru, skickas han hem före midnatt.

Laszlo och Edit upplever den värsta natten i sitt liv och tror att det är deras sista tillsammans.

Följande dag och dagen därpå kommer händelserna att nå kulmen och utvecklingen vänder. På fredagen frisläpps Laszlo och Edit Tökes.

torsdagen den 21 december

Ceaușescu har kommenderat ut en folkmassa på tiotusentals personer på ett arrangerat massmöte i Bukarest. Det ska direktsändas i TV och visa folkets mäktiga stöd. Men i folkmassan hörs buanden och rop som ”Mördare!” och ”Timișoara!”. Ceaușescu ser plötsligt gammal och förvirrad ut och vevar med handen som om han försökte radera ut de negativa stämningarna. Hustrun Elenas grova anletsdrag visar kyla och förakt. Presidenten försöker lamt ge löften om förbättringar men tvingas till slut lämna balkongen. I de rumänska hemmen tappar miljontals tittare hakan när de ser diktatorn förlora kontrollen över folkmassan. Plötsligt försvinner bilden och ersätts av ett meddelande om tekniskt fel. Skärmen blir svart och snart hörs patriotiska sånger.

En period av kaos stridigheter och ovisshet följer de närmsta dagarna tills bilden av den brokiga skaran av medlemmar i den Nationella Räddningsfronten (se bilden nedan) tonar fram på TV-skärmarna.

DÖDSSTÖTEN FÖR KOMMUNISTPARTIET

Möte i PCR:s Centralkommittés Politiska Exekutivkommitté den 17 december

Närvarande, förutom presidentparet Nicolae och Elena Ceaușescu, är ett trettiotal personer bl a försvarsministern *Vasile Milea*, inrikesministern *Tudor Postelnicu*, premiärministern *Constantin Dăscălescu* och securitatechefen *Iulian Vlad*. Några nyckelpersoner saknas eftersom de är i Timișoara för att ta itu ”händelserna”. Efter revolutionen har de flesta av dessa dragits inför rätta och dömts till långa fängelsestraff som sedan kortats ner på grund av hälsoskäl eller hög ålder.

Stämningen på mötet är nervös och Ceaușescu i sina roller som President, Kamrat, Överbefälhavare och Partisekreterare i Rumänska Kommunistpartiet (PCR) förklarar att oroligheterna i Timișoara startats av en ungersk ”social reformert präst”, som inte vill acceptera sin lagliga uppsägning. Spionkretsar från Budapest är inblandade.

Han informerar om den knapphändigt återställda ordningen som åter störcs på natten då demonstranterna trängt in i partihögkvarteret och vandaliserat, en attack mot själva kommunistpartiets hjärta. Ceaușescu skäller ut försvars- och inrikesministern och ömsom anmodar dem att agera, ömsom hotar med exekutionspatrull för deras underlåtenhet att ta i med hårdhandskarna. Han frågar gång på gång varför man inte ingripit med vapen, varför armén inte var på plats och varför securitatestrupperna bara var beväpnade med batonger och tårgas istället för eldvapen. ”Fienden bekämpas inte med predikningar utan med eld, socialismen konstrueras inte med desinformation och fromhet utan med kamp!”⁵ Presidenten upprepar vid flera tillfällen frågan: ”Menar ni att vi ska möta fienden med gummibatonger?”

- ”Ja kamrat, nej kamrat, vi förstod inte allvaret kamrat”, lyder de underdåniga svaren.

Elena upprepar allt som maken säger fast alltid i skarpare och mer oförsonliga ordalag. Hon uppmanar dem att inte skona någon utan att skjuta för att döda och sedan gömma kropparna. Nicolae hakar på och förordar att huliganer och fiender till socialismen ska likvideras utan diskussion. Sedan förfasar han sig över kamraternas dåliga politiska skolning och pratar nostalgiskt om hur han och de patriotiska krafterna räddat landet 1968 från sovjetisk invasion.

Presidenten vill vidta flera åtgärder: landet ska stängas för turister eftersom alla kan vara utländska spioner. Inga från de forna socialistiska broderländerna får komma in i landet förutom folk från Nordkorea, Kina och Cuba. Undantagstillstånd ska införas. De östeuropeiska kommuniststaternas fall var statskupper organiserade från Sovjet, Amerika och Västerlandet. Men Rumänien ska stå emot! Han frågar om alla är överens. *Alla kamraterna är överens!*

Ceaușescus telekonferens

Det stenograferade protokollet visar att denna konferens med delvis samma partipampar som i Centralkommittén (CC), snarare är en monolog än en konferens. Den äger rum onsdagen den 20 december efter det att Ceaușescu återvänt från Iran. Ordern

⁵ Sid 15 i *Ultimele Zile Ale Lui Ceaușescu*.

från centralkommittémötet har åtflyttats med råge och flera hundratals, kanske tusen personer i Timișoara mejats ner på söndagskvällen av de nu beväpnade trupperna. De sköt rakt in i folkmassan på order av general Victor Stănculescu, en av Ceaușescus närmaste män, som ännu inte suttit en dag i fängelse av de femton år han senare blev dömd till. Samme general blev två dagar senare av Ceaușescu utnämnd till försvarsminister efter det att Vasile Milea begått självmord. Senare samma dag förrådade han Ceaușescu och på juldagen satt han med i rättegången mot paret Ceaușescu.

I monologen, som är rörig och späckad med politiskt ”träspråk”⁶, förklarar presidenten att han ska hålla ett radio- och TV-tal till nationen på kvällen. Rumäniens oberoende och territoriella suveränitet är hotad av revanschistiska revisionistiska imperialistiska reaktionära kretsar som med hjälp av utländskt spionage vill skapa oordning i landet. ”Kretsarna” har sin bas i Budapest och samarbetar med president Bush och Gorbatsjov men det rumänska arbetande folket står fast i sin beslutsamhet att försvara och bygga vidare på socialismen, etc. etc. Ceaușescu ser fienden överallt och har inte fel. Vad han missbedömer är stödet från Rumäniens arbetare som han är övertygad om att han har.

Det sista mötet med Exekutivkommittén och flykten i helikopter

Det är dagen efter det att diktatorparet blivit utbuat på balkongen till Centralkommitténs byggnad. Demonstrationerna har nu spritt sig till hela landet och fabrikerna står stilla. Presidenten får försäkran från de närvarande mötesdeltagarna att de ska kämpa vid hans sida till slutet, till sista blodsdroppen. Dăscălescu vill inte att man ska skjuta hederliga arbetare och presidenten håller med men det är svårt att veta vilka som är hederliga och vilka som är ”brottslingar och bottenskrap”. Tvivel råder om arméns lojalitet. Blir den avväpnad kommer massan att kunna tränga in i byggnaden. Elena säger att den som låter sig avväpnas är en brottsling. Dăscălescu går med på att om massorna kommer med vapen i hand, då måste man skjuta mot dem, vare sig de är arbetare eller ej. Stämningen verkar vara mycket uppskruvad, närmast panikartad.

Ceaușescu far ut mot försvarsministern som hädanefter får benämningen ”förrädaren Milea”. Han har istället för att lyda ordena om att samla de militära styrkorna haft fräckheten att begå självmord⁷. Nu är allt hans fel och Ceaușescu glömmer ”klicken i Budapest” för ett ögonblick.

Här tar protokollet slut och vi får veta vad som hände sedan genom vittnesmålen i Marius Tucă Show.

Dessa vittnesmål bör inte automatiskt tas för sanna, det är segrarna som skriver historien. Nyckelpersonerna i dramat stod nära Ceaușescu och hans avskydda regim. När de såg varthän det lutade gick de över till revolutionen och i kraft av sina kunskaper om makten lyckades de stjäla den. Plötsligt var alla övertygade demokrater och ingen hade någonsin varit kommunist.

⁶ Ett stereotypt adjektivbemängt politiskt dogmatiskt språk à la Orwells ”Newspeak” med stelnade metaforer och fasta formuleringar som alltid återkommer som stereotyper - t ex att kalla sina politiska motståndare ”revanschistiska kretsar”, ”klicken i Budapest”, eller tala om ”arbetarklassens och massornas kamp” mm. På franska ”langue de bois”, rumänska ”limbă de lemn”.

⁷ Enligt vissa uppgifter blev han avrättad eftersom han inte velat beordra eldgivning in i folkmassan.

MARIUS TUCĂ OCH HANS GÄSTER

I juni 1999, nästan 10 år efter revolutionen, sändes ett fem timmar långt TV-program i rumänsk TV. Marius Tucă hade bjudit in några av huvudrollsinnehavarna i de dramatiska händelserna kring Ceaușescus sista dagar. Händelseförloppet skulle rekonstrueras genom programledarens och tittarnas frågor och gästerna berättade om sina roller i mer eller mindre förskönande ordalag.

Medverkande i programmet var bl a *Gelu Voican*, vice premiärminister i den första regeringen efter revolutionen, *general Victor Stănculescu*, Timișoaras bödel som blev försvarminister, *general Andrei Kemenici*, chef för garnisonen i Târgoviște där paret Ceaușescu blev dömda och avrättade, *överste Ionel Boeru*, kommandanten för exekutionspatrullen, *Constantin Lucescu*, en av Ceausescus två ”advokater” och polismannen *Constantin Paisie* som vakade över paret dag och natt fram till avrättningen. Paisie steg i graderna efteråt men vistades utomlands i många år och arbetar nu som taxichaufför i Bukarest.

Några av personerna har blivit mycket rika i både pengar och inflytande, andra lever under mer modesta förhållanden.

Flykten och fångenskapen

Vid 13-tiden den 22 december flydde paret Ceaușescu i helikopter från taket till Centralkommitténs byggnad. Kaos och panik rådde, folkmassorna försökte tränga in i byggnaden.

Victor Stănculescu berättar hur han fattade beslutet att förråda sin president. Då han förstod att systemets dagar var räknade måste han välja den vinnande sidan för att överleva. Han hade flera gånger blivit kallad till Centralkommittén under fredag morgon och försökte fördröja mötet med Ceaușescu in det längsta. En vän till honom som var läkare lade ett gipsbandage om hans ena fot för att ge honom en trovärdig anledning att utebli. I detta prekära läge, när hela systemets överlevnad hotades av rasande demonstrerande folkmassor, var det en dålig ursäkt och presidenten skickade en bil för att hämta honom. Väl framme vid Centralkommittén, fick Stănculescu genast order om att kalla in armén för att skingra folkmassorna. Han mottog orden och gjorde tvärtom, d v s skickade tillbaka armén till kasernerna.

När Elena Ceaușescu desperat frågade honom när styrkorna skulle komma, ljög han för henne och sade att de var på väg. Men då trycket från folkmassorna utanför byggnaden ökade, gav han presidentparet rådet att snabbt ta till flykten för att undvika att bli lynchade. De var båda bleka och darrande och frågade om det inte fanns en annan lösning. Nej, det fanns det inte och man skickade efter en helikopter som landade på taket. Panik utbröt då alla nomenklaturisterna⁸ försökte komma in samtidigt i hissen till takvåningen.

⁸ *Nomenklaturan* klassificerar alla betydelsefulla positioner i partitoppen och ordet ”nomenklaturist” har kommit att betyda just kommunistisk partipamp.

Enligt vittnesmål ska Elena ha sagt till Stănculescu innan hon steg in i helikoptern: ”Min lille Victor, ta du hand om mina barn”.⁹ Detta förnekar Stănculescu bestämt, den förtroliga tonen fanns inte mellan honom och diktatorsfrun. Kanske talar han sanning, eller också försöker han tona ner sin tidigare närhet till presidentparet.

När helikoptern till slut kommit iväg, öppnade Stănculescu portarna till Centralkommitténs byggnad och revolutionärerna stormade in. Han begav sig till försvarsministeriet för att ta hand om armén och se till att den stod på revolutionens sida. Securitate underordnades armén och pacificerades på det sättet för att undvika inbördeskrig. Men det var ändå fullt kaos med krypskyttar på taken som sköt urskillningslöst in i folkmassan och ryktesspridningen var vild. Det talades om ”terrorister” och utländska legosoldater av okänd härkomst.

Ett tomrum hade uppstått kring den politiska makten när presidentparet flytt. Stănculescu kunde själv ha gripit makten vid denna tidpunkt men tyckte landet hade haft nog av diktaturer. Istället kallade han in Ion Iliescu och Petre Roman som haft något som liknade en dissidentroll under Ceaușescu. I TV-programmet medger Stănculescu att han känt sig lite frestad att inrätta en diktatur à la turque.

Tucă försöker få svar på varför så många av revolutionens nyckelpersoner har försvunnit eller dött i oklara omständigheter (själv mord, olyckor och mystiska sjukdomar). Kanske har de blivit undanröjda eftersom de satt inne med farliga kunskaper. Han får bara undvikande svar och inget klarläggs i programmet.

Helikoptern¹⁰ med presidentparet landade vid 14-tiden i Titu i närheten av Târgoviște som ligger c:a 10 km nordväst om Bukarest. Makarna Ceaușescu mer eller mindre dumpades vid sidan av vägen. En order hade utgått till Flygvapnet att skjuta ner helikoptern men innan man hann verkställa den, kom en kontraorder att bara skjuta om de försökte fly.

Constantin Paisie, underofficer vid polisen, och en kollega till honom åkte och hämtade Nicolae och Elena Ceaușescu för att ta dem till polisstationen i Târgoviște. De hade inte fått veta innan vem de skulle hämta så de två poliserna blev givetvis livrädda när de stod ansikte mot ansikte med ”Geniet från Carpaterna” och hans fru, den ”internationellt erkända kemisten”. Men polismännen presenterade sig och sade att de skulle ansvara för paret personliga säkerhet. Presidenten kunde inte förstå varför de behövde skydd. Arbetarna skulle hjälpa honom.

På väg till stationen fick de vända för överallt var fullt med demonstranter som blockerade gatorna. Paret Ceaușescu måste huka sig i baksätet när bilen kryssade fram i människomassan. Någon fick syn på dem och situationen blev mycket hotfull när folk gav sig på bilen med knytnävorna. Paisies kollega fick trampa gasen i botten, krockade med flera bilar på vägen men lyckades få ut dem ur staden utan personskador. De körde till ett skogsbryn och där blev de stående några timmar.

Nicolae och Elena var enligt Paisies vittnesmål djupt chockade och det är lätt att förstå. De hade alltid haft kulisser omkring sig och applåderande jublande människomassor

⁹ Det rumänska folket var Elenas Ceaușescus ”barn”.

¹⁰ Helikopterpiloten tillhör dem som dog i mystiska olyckor.

(som var statister som kommenderats ut under hot¹¹). I Ceaușescus lyckorike skulle alla vara glada och allt vara vackert; ja det hände till och med att man målade grön färg på träden där presidentparet skulle passera, för att dölja miljögifternas framfart. Nu hade halvgudarna gått rakt ut genom kulisserna, ned från den upphöjda scenen och hamnat i det rumänska folkets bistra verklighet. Det måste ha varit en mycket skrämmande och chockerande erfarenhet för dem båda.

De var tystlåtna och skrämnda. Nicolae grälade lite på sin hustru för att hon övertalat honom att ordna det ödesdigra torsdagsmassmötet och gå ut på Centralkommitténs balkong. Paisie får frågan om polismännen pratade med presidentparet och i så fall om vad. Han svarar att han frågade Nicolae om tillståndet i landet, varför alla var så fattiga, varför hans kylskåp alltid var tomt trots att han hade ett bra jobb vid polisen. ”Det är inte sant, det är inte sant”, svarade presidenten och berättade om smörklickar han tilldelat sitt folk. Han uttryckte sig i samma stelnade formuleringar, ”träspråk”, som vanligt och enligt Paisie verkade han inte alls förstå hur det stod till i landet. Under dessa timmar visste ingen var de befann sig.

Till slut, vid halv sextiden på kvällen vågade de sig tillbaka till polisstationen, körde in bakvägen och fick reda på att revolutionärerna hade tagit över vapen och ammunition. När poliskollegerna såg vem de hade med sig stirrade de i fasa som om de sett Gud Fader själv.

När general Kemenici, garnisonschef i Târgoviște, såg Ceaușescu lär han ha sagt: ”Varför har ni fört honom hit, kunde ni inte låtit honom dra åt helvete? Vill ni störta mig i olycka?”

Ingen upplyste diktatorparet om att de var arresterade. De var bara ”kvarhållna” för sin egen personliga säkerhet. De närvarande i Tucă Show skyller på att de inte hade någon arresteringsorder. Därför var inte makarna arresterade utan endast kvarhållna. Polismännens order var att skydda paret Ceaușescu och till varje pris hindra fritagning eller flykt innan de ställts inför rätta. Paisie skulle skjuta dem omedelbart om något sådant hände.

Ceaușescu ville bli förd till sina arbetare, till sin TV station och sin Stora Nationalförsamling för att med arbetarnas stöd ta itu med förrädarna. Ingen verkar ha informerat honom om att alla kommunistregimens institutioner var upplösta.

Paisie fick vakta sina fångar oavbrutet. När han ville bli avlöst för att få lite vila, fick han svaret: ”Du kom med dem och därför stannar du hos dem!”

I programmet kommer frågan upp om Ceaușescu försökte köpa sig fri men enligt general Kemenici var han besatt av sin patriotism. Ceaușescu ville på inga villkor fly landet utan såg sig som räddaren ur kaosen, frälsaren från alla de fientliga krafter från utlandet som hotade fosterlandet och socialismen. Han ansåg sig vara den ende som skulle kunna hindra ryssarna från att ta Moldavien och ungrarna från att ta Transsylvanien. Ceaușescu upprepade hela tiden att han ville till sina arbetare, till stålverksarbetarna i Târgoviște.

Ceaușescu ville för att få bättre mat skrivas in i officersmässen på garnisonen dit de förts från polisstationen. Diktatorer går sällan omkring med växel pengar i fickan så han

¹¹ På diktatorssiten ”Fathers and Regimes” finns en ljudfil där man kan höra gruvarbetare i Jiudalen applådera och ropa sig hessa inför kamraterna Ceaușescus besök. Se Litteraturförteckning.

ville få låna av sin fångvaktare Paisie. Paisie svarade honom: ”Kamrat Överbefälhavare, detta är maten vi äter, både officerare och soldater”.

Samtidigt var Ceaușescu bekymrad över att hans kostym var skrynklig och skjortan blodig. Han ville ha rena kläder och god mat, vilket han inte verkar ha fått.

Paisie säger i programmet att Ceaușescu blev slagen av en kapten men Kemenici förnekar detta bestämt. Diktatorn fick sitt sår när han försökte hoppa ut genom fönstret till ”sina arbetare” som han hörde utanför. Det hade kunnat gå riktigt illa.

En folksamling gick förbi på gatan utanför och skrek ”Ole, ole Ceaușescu finns ej mer” vilket Ceaușescu själv hörde som ”Ole, ole var är Ceaușescu?”¹² Föga anade de att den hatade diktatorn var fånge i ett rum bara några meter från gatan och var i färd med att försöka ta sig ut till dem. Handgemäng uppstod när kaptenen skulle hindra honom från att ge sig tillkänna och Ceaușescu slog emot fönstergallret och ramlade mot en kapphängare. Detta enligt vittnesmålen i showen men sanningen lär ingen få veta.

Paret Ceaușescu fick först inte se på TV. De fick inte veta att Iliescu tagit makten och att institutionerna var upplösta. Till slut berättade någon att Iliescu var president och att general Militaru blivit utnämnd till försvarsminister.¹³ ”Åh, den KGB-agenten!” var Ceaușescus kommentar om den nye försvarsministern.

Men hans fångvaktare var mycket snåla med information, förmodligen också för att de själva visste så lite. Paisie hävdar att de var rädda för att Ceaușescu skulle bli galen om han fick veta vad som hänt. När de berättade för honom att terrorister sköt på människor i Bukarest, pratade han bara om utländska agenter. Dödandet i Timișoara ville han inte höra talas om; ”det är inte sant!”

I Târgoviște väntade alla i ovisshet om hur länge makarna Ceaușescu skulle hållas i förvar samtidigt som det pågick diskussioner i Bukarest om deras framtida öde. Gelu Voican var för omedelbar avrättning, Ion Iliescu emot eftersom det inte skulle se så bra ut om man började en demokratisk epok med avrättningar utan rättegång.

Domslut på toalett

I Bukarest var situationen fortfarande kaotisk, maktförhållanden oklara och dödandet fortsatte. Pressade av detta, trängde ett tiotal av de nya makthavarna ihop sig på en toalett för att diskutera vad de skulle göra med diktatorparet. De lät vattnet rinna under diskussionen av rädsla för att bli avlyssnade. Det fick inte läcka ut var paret Ceaușescu befann sig eller vad som skulle hända med dem. Man bestämde sig för att inrätta en militärdomstol i Târgoviște och valde dem som skulle agera domare, åklagare och advokater. Där skulle också finnas representanter från Nationella Räddningsfronten. Förutom åtalspunkterna bestämde man domslutet.(I) Nicolae och Elena Ceaușescu skulle dömas till döden.

Beslutet om rättegång och avrättning togs på julafton, två dagar efter diktatorparets flykt. Argumentet var att man måste avrätta dem för att få slut på skjutandet på gatorna och minska riskerna för inbördeskrig och eventuella fritagningsförsök.

¹² ”Ole, ole, Ceaușescu nu mai e!” uppfattades av diktatorn som ”Ole, ole, Ceaușescu unde e?”, enligt Viorel Domenico.

¹³ Stănculescu fick bara inneha posten några timmar; förmodligen ansågs han vara för belastad av sin tidigare position.

Det är åtminstone så deltagarna i Tucă show försöker rättfärdiga den maskerad till rättegång de gav paret Ceaușescu.

En siffra på 60 000 döda genom Ceaușescus politik (undernäring, bristsjukdomar, kyla, dålig vård, illegala aborter mm) fick ligga till grund för anklagelsepunkten folkmord. Gelu Voican, som är en riktig cyniker, deklarerar helt frankt för TV-tittarna att han sagt till domstolens ledamöter, ”Completul Judecată”, att eftersom Iliescu hade juridiska skrupler fick det bli en rättegång men det skulle gå snabbt; 15 minuter fick räcka! Voican försvarar dödsstraffet med att en revolution ska vara våldsam och godtycklig eftersom den ska störta makten. Därför måste de gamla makthavarna dö. Bara deras död kan garantera revolutionen. Han har en nästan religiös syn på dödsstraffet som ett revolutionens reningsbad. Ändå säger han i programmet att Ceaușescu var en stor statsman vars meriter senare skulle bekräftas av historien.

Paret Ceaușescu fick alltså aldrig veta att de var tillfångatagna och arresterade och att de skulle ställas inför militärdomstol. Samma hemlighetsmakeri gällde för advokaterna. När de fick uppdraget fick de inte veta vem som skulle ställas inför rätta. Uppgifterna de fått var att det handlade om några ”terrorister”.

Överste Boeru, som avlossade det dödande skottet mot Ceaușescu, besväras inte av någon sentimentalitet. Han upprepar att han bara lydde order: hans order var att vakta dem, binda dem, föra bort dem och avrätta dem. ”Det gjorde jag. Jag är officer. Det är allt.”

PROCESSEN

Paret Ceaușescus rättegång kan utan överdrift räknas in bland detta seklets mest skandalösa. I sin partiskhet påminner den om den pöbelartade rättegång Pierre Laval fick efter andra världskrigets slut¹⁴.

Anklagelsepunkterna och domen mot diktatorparet var följande:

- Folkmord (*genocid*) - över 60 000 offer (en skattad siffra)
- Underminering av statsmakten (*subminarea puterii de stat*) genom organisation av beväpnade aktioner mot folket och statsmakten
- Förstörelse av allmän egendom (*infracțiunea de distrugere a bunurilor obștești*)
- Underminering av den nationella ekonomin (*subminarea economiei naționale*)
- Försök att fly ur landet (*încercarea de a fugi din țara*) med hjälp av fonder på över en miljard dollar deponerade i utländska banker

För dessa grava brott mot det rumänska folket och mot Rumänien har de åtalade Nicolae Ceaușescu och Elena Ceaușescu dömts till döden och konfiskation av deras ägodelar. Domen är definitiv och har verkställts. (*Pentru aceste crime grave împotriva poporului român și a României, inculpații Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu au fost condamnați la moarte și confiscarea averii. Sentința a rămas definitivă și a fost executată.*)

¹⁴ Pierre Laval, en mycket samarbetsvillig premiärminister under den tyska ockupationen av Frankrike. Ställd inför rätta efter kriget, blev han smäddad och överöst med invektiv av rättens ledamöter och det var helt klart att utgången (dödsstraff) var uppgjord på förhand. Hans advokat, Albert Naud, avsåg sig uppdraget då han såg att Laval inte skulle få en opartisk rättegång.

I den engelska översättningen¹⁵ kallas Gică Popa¹⁶, som var rättens ordförande (Președinte), för åklagare vilket beskriver processens karaktär bra eftersom alla agerade åklagare, inklusive parets advokater. Huvudåklagare var Dan Voinea.¹⁷ Processen videofilmades och visades först i en nedklipp version den 27 december i Rumänien. Inte förrän senare på våren vågade man visa hela filmen i Rumänien.

Bilderna är suddiga, det verkar som om kameramannen var nervös. Det är ett skakande dokument som ger ett sämre intryck av domstolens ledamöter än av den huvud-anlagade själv. Man minns diktatorparet som sitter med ytterkläderna på i det kala och förmodligen utkylda rummet; Elena med sin stora pälskrage och Nicolae med björnskinnsmössan framför sig på bordet. Han klappar ofta hustrun på armen för att lugna henne. Elena har en betydligt mer aggressiv och obildad framtoning än sin make. Nicolae upprepar samma sak gång på gång under hela processen med sin skrovligt hesa röst; hans tanke verkar ha stelnat totalt i ”träspråkets” tvångströja. Läsningen av utskriften är lika skrämmande. Tonen hos rättens ledamöter, de flesta militärjurister, är föraktfull, rå och okultiverad.

Ordföranden Popa börjar med att förklara att paret Ceaușescu befinner sig inför en folkdomstol och Nicolae Ceaușescu hävdar genast att han inte erkänner den. Han kräver gång på gång att få träffa den Stora Nationalförsamlingen och vägrar acceptera att den är upplöst. Popa tilltalar Ceaușescu brutalt och duar honom genom hela processen. De två advokaterna, som alltså före rättegången inte fått reda på vem de skulle försvara eller vad de var anklagade för, vänder sig till paret för att fråga hur de vill bli försvarade. De får samma svar från Ceaușescu att han inget har att säga eftersom han vägrar att erkänna denna domstol. Följaktligen vill han inte ha något försvar. Popa kommenterar den anklagades vägran att uttala sig genom att prata om honom i tredje person: ”Precis så här har han vägrat i 25 år att föra en dialog med folket fastän han talade i folkets namn som folkets mest älskade son, istället hänskrattade han bakom ryggen på detta folk. Inte heller idag vill han samarbeta med domstolen. Men alla fakta är kända.” De anklagade vräkte sig i lyx och spelade upp sin maskerad medan folket svalt och landet drevs mot bankrutt. ”Inte heller idag vill han tala.” ... ”Han är bara feg.”¹⁸

Åklagaren Voinea kommer med anklagelsepunkterna. Han yrkar på dödsstraff för dessa två tyranner. Ceaușescu vägrar fortfarande att svara inför denna församling och hans vägran blir processens ledmotiv. Popa ber sekreteraren ta till protokollet ”Jag erkänner inte anklagelserna mot mig” varpå Ceaușescu mycket riktigt påpekar att detta är fel eftersom han inte har deklarerat någonting. Eftersom Ceaușescu anser att detta är en statskupp, iscensatt av landets fiender, vägrar han erkänna den nya ordningen. Han säger att folket ska få veta sanningen om honom. Arbetarklassen ska frikänna honom.

Genom hela processen upprepas detta ordbyte. Ceaușescu vägrar att erkänna domstolen, vägrar att svara, vägrar att skriva under något dokument och Popa dikterar för sekreteraren, inte alltid ordagrant, vad Ceaușescu sagt.

¹⁵ Se litteraturförteckningen

¹⁶ Gică Popa begick självmord några veckor efter rättegången.

¹⁷ Han är fortfarande chefsåklagare.

¹⁸ Sid 220 i *Ultimele Zile*.

Men snart glömmet Ceaușescu att han vägrar uttala sig och förnekar att man gett order om att skjuta demonstranter i Timișoara eller i Bukarest: ”inte ett skott har avlossats”. Snabbt lägger han till att nu pratar han som en vanlig medborgare. Detta motsäger vad som beordrades på centralkommittémötet den 17 december, så här är det uppenbart att Ceaușescu ljuger.

En av advokaterna ber Popa fråga Ceaușescu om han vet att han inte längre är landets president och att Elena Ceaușescu också fråntagits alla sina funktioner. Naturligtvis svarar han att han fortfarande är Rumäniens president och överbefälhavare. På frågan varför han förstört landet försvarar han sig som ”vanlig medborgare”: ”Aldrig tidigare har en liknande utveckling skett i de rumänska byarna, och det är inte en förstörelse av rumänska byar utan konsolidering för att få fram bröd, sjukhus, läkare, skolor, allt som är nödvändigt för ett värdigt liv och som inte gjorts någon annanstans i världen. Detta säger jag er som vanlig medborgare.”¹⁹

Elena har svårt att låta bli bitska kommentarer och ”käftar” emot på samma ohyfsade nivå som ordföranden Popa. Hon gör ofta grimaser och Nicolae försöker lugna henne, ibland säger han t o m åt henne att tiga. Gică Popa och Elena Ceaușescu använder tilltalsordet du medan Nicolae niar alla konsekvent; man får intrycket av att han försöker behålla någon slags värdighet.

När Popa vänder sig mot Elena Ceaușescu går processen helt över styr och sjunker till ”sandlådenivå”. Han hånar hennes för de titlar hon med orätt lagt sig till med: forskare, akademiker, doktor i kemi. ”Och du som inte ens kan läsa...”²⁰ Förolämpningar och smädelser haglar och Elena förlorar helt behärsningen. ”De intellektuella skulle bara höra dig så som du går på...” Hon säger sig ha stöd hos forskare i och utanför landet, vilket visar att hon precis som sin make måste vara helt främmande för verkligheten, för man har som åskådare svårt att förstå att hon verkligen tror sig kunna övertyga någon. Hon kallar ordföranden ”din store ox” och ”bondlurk”.

Inför anklagelsen om bankkontona i Schweiz sätter de upp förvånade miner: ”Bevisa det då”.²¹

Läser man protokollet ser man att det inte finns någon struktur i processen. Samma saker upprepas på olika ställen, Nicolae Ceaușescu vägrar erkänna domstolen och Popa ber sekreteraren ta det till protokollet.

Före slutpläderingen gör Nicolae Teodorescu, den ene advokaten, ett klumpigt försök att åberopa mentalsjukdom. Han ber ordföranden fråga de anklagade om de lidit av psykiska problem. Detta förargar dem givetvis och nu säger Ceaușescu att de varken erkänner domstolen eller advokaterna. De vägrar befatta sig med deras försvar. Advokaten inleder sin märkliga ”slutplädering” med att uppmana de anklagade att acceptera sina försvarsadvokater eftersom dessa vill ha en legal rättegång. Sedan fortsätter han med att säga direkt till sina ”klienter” att de har lett landet till ruinens

¹⁹ Sid 232 och 233 i *Ultimele Zile*, en minst sagt makalös utsaga med tanke på hur den rumänska verkligheten såg ut.

²⁰ Elena Ceaușescus totala brist på bildning och utbildning liksom hennes falska vetenskapliga avhandlingar var legendariska.

²¹ Dessa konton tycks ha förblivit ett mysterium. Det ryktas att de högt uppsatta securitateagenterna haft tillgång till kontona och delat upp pengarna mellan sig. Det skulle vara en förklaring till varför en del av dem blivit så omåttligt rika.

brant och att de är skyldiga till alla anklagelsepunkter även om de inte velat medge detta. De är inte bara anklagade för brott under de senaste dagarna utan för brott begångna under de senaste 25 åren.²² Han ber rätten att döma enligt lagen, för alla måste få de straff de förtjänar.

Den andra advokaten Constantin Lucescu tar vid och fortsätter i samma ordalag genom att än en gång räkna upp alla deras brott. ”Ni skulle ha stannat hos Ayatollan i Iran och sökt asyl där”, säger han till dem. Nicolae skrattar åt detta och säger att de absolut inte skulle kunnat lämna sitt folk. Lucescu fortsätter: ”Jag skulle ha velat motsätta mig dödsstraff.”... ”Om jag inte yrkade på dödsstraff skulle det vara svårt för det rumänska folket att förstå” ...”Det värsta lidandet, det största straffet är att leva under de förhållanden som de²³ har skapat för oss. Att leva i skräck att bli bortförd och skjuten, att få en injektion och bli förd till mentalsjukhus. Att de kan vidta de mest avskryvade åtgärder mot ens familj.”²⁴

Lucescu avslutar sin plädering med att komma i ordväxling med ”vetenskapskvinnan” Elena. Hon protesterar och Popa dundrar att det ska vara tyst för en advokat talar! Advokaten avslutar med att hävda att kanske en förmildrande omständighet skulle vara de stora misstag presidenten begick på slutet. Misstagen som ledde till hans fall: massmötet, mordet på generalen²⁵ som inte ville skjuta in i folkmassan och det faktum att han lät skjuta barn och tonåringar.

Rätten drar sig tillbaka för att överlägga – också ett spel för gallerierna eftersom domen redan är klar. Alla reser sig utom de anklagade. Filmen avbryts. När bilden kommer tillbaka ser man paret Ceaușescu stå och prata viskande med advokaterna och åklagaren. Elena säger: ”Vi har ju älskat vårt folk.” Åklagaren frågar då varför de försökte fly. Nicolae svarar att de blev ju förrådade och en viss person här skickade efter helikoptern. Vid dessa ord naglar han fast blicken vid Stănculescu, som befinner sig i salen som observatör från Nationella Räddningsfronten.

Ledamöterna kommer tillbaka och domen uttalas. Enhälligt har de ”kommit fram till” att makarna ska dödas och deras egendom konfiskeras. Nicolae accepterar och säger till Elena: ”Det är bättre att vi dör ärofullt i kamp än att åter bli slavar på våra förfäders jord.”²⁶...”Vi har blivit förrådade av alla här.”... ”Vi vill dö tillsammans.”

Paret Ceaușescu verkar inte ha förstått på fullt allvar att de skulle bli avrättade förrän de hört domen och då resignerar de med en gång. Förmodligen var de totalt utmattade efter de tre dagarna på flykt. Här kunde allt vara slut men man vill tillfoga de dömda ytterligare en förödmjukelse. En soldat kommer in för att bakbinda deras händer och paret reagerar mycket häftigt. Tumult uppstår och Elena skriker: ”bind inte, bind inte, är ni rädda för folket? Mina barn, va? Jag har varit som en mor för er!” Ceaușescu skriker: ”Ni är rädda!”, ”Skäms!”. En soldat frågar då: ”vilka är det då som skjuter på oss?” och Elena svarar att det är Securitatesoldater. Soldaten vrider om Elenas handled så att det dyra armbandets ska synas i bild. Scenen är hemsk och det tycks så onödigt att ytterligare slå på dem som ligger, hur vedervärdigt deras styre än varit.

²² Ceaușescu valdes till förste sekreterare i Rumänska kommunistpartiet tre dagar efter Gheorghiu-Dejs död 1965. 1974 utnämnde han sig själv till president.

²³ Dvs paret Ceaușescu, ö.a.

²⁴ Sid 255 i *Ultimele Zile*

²⁵ Här syftas på försvarsministern som alltså skulle blivit mördad.

²⁶ Sid 262 i *Ultimele Zile*, Ceaușescu citerar ur nationalsången ”*Vakna Rumänien*”. Se sid 19.

Ceaușescu förs ut ur lokalen för att ledas till avrättningen och när han får syn på alla soldaterna stämmer han upp Internationalen. Hans sista ord är: ”Leve den socialistiska republiken Rumänien!” Elena säger ingenting.

General Boeru berättar i TV-programmet att tre personer ingick i exekutionspatrullen och de hade fått order att skjuta med automateld. Men alla är så nervösa att när de första skotten faller, börjar även flera andra soldater att skjuta; en svärm av kulor viner över huvudet på honom. Kulkärvarna lyfter diktatorns kropp i båge och sedan faller han ner med benen invikta som det syns på bilden som visades vid filmens slut. Elena skjuts i huvudet och ska enligt läkares vittnesmål ha lidit smärtor innan hon dog.

Sedan var allt slut och enligt Gelu Voican dog de båda med värdighet. Kropparna begravdes snabbt i hemlighet²⁷.

Själva avrättningen filmades alltså inte, men skottljuden spelades in och kan nu liksom tumultet alldeles före avrättningen höras på Internet²⁸. Efter avbrottet i filmen visas de blodiga kropparna vid muren.

SLUTORD

1104 människor dog under december 1989. Före den 22 december dog 162 människor, 73 i Timisoara, 48 i Bukarest och 41 någon annanstans i Rumänien. 3352 människor skadades. Några av de första offren sändes till Bukarest och kremerades. Militären hade 260 döda och 545 skadade. Securitate 65 döda och 73 skadade.²⁹

I det rumänska dramat återfinns alla den klassiska tragedins ingredienser: förräderi, svek, lögn och självbedrägeri. Men också stort hjältemod, solidaritet och hopp. I ett land som under så många år hållits fast i diktaturens skruvstäd av makthavare vars tänkande stelnat i det politiska träspråkets endimensionella verklighet, är det inte så konstigt att demokratins födelse blev smärtsam och utdragen.

Nicolae Ceaușescu, regerade inte i ett tomrum. Han var omgiven av dem som solade sig i hans maktglans och som levde gott medan folket sjönk djupare ner i misär. Dessa personer som upprätthöll myten om de socialistiska framstegen och om ”Den Store Ledaren”, ”Geniet från Carpaterna”, spelade med i den gigantiska maskeraden så länge det lönade sig. Det sorgliga är att deras anpasslighet har gjort dem till vinnare även i det demokratiska Rumänien. Partieliten och deras småpåvar runt om i landet var i sin tur inte ensamma. Från länder i hela västvärlden inhöstade diktatorparet Ceaușescu allsköns hedersbetygelser, ordnar och medaljer. Av någon märklig anledning tycktes glansen inte falna för att en gång Rumänien varit det enda Warsawapaktlandet som motsatte sig Sovjets invasion i Tjeckoslovakien 1968.

²⁷ De begravdes på kyrkogården i Ghenecea, sydväst om Bukarest. Nu vill Ceaușescus dotter Zoe föra över kvarlevorna till brodern Nicus grav men byråkratin lägger hinder i vägen för diktatorparet vilar under andra namn.

²⁸ Se litteraturförteckningen

²⁹<http://www.timisoara.com/timisoara/r.html>

I boken ”*Efter avrättningen snöade det*”³⁰ säger överste Domenico att ”Ceaușescu dödades inte i Târgoviște för Ceaușescu lever kvar i oss. I var och en av oss. För det är vi som skapade honom...”

”Deșteapta-te, române!”

Vakna Rumänien blev det nya Rumäniens nationalsång. Texten skrevs av poeten, journalisten och översättaren Andrei Muresanu (1816-1863), under tiden för revolutionen 1848. Musiken som påminner lite om vår ”*Ack Värmeland du sköna*” komponerades av Anton Pann (1796-1854). Översättningen till engelska är hämtad på Internet:

*"Awaken thee, Romanian, shake off the deadly slumber...
with arms like steel and hearts of fire impetuous
It's either free or dead, that's what they all decree...
The word is freedom, no less sacred is the end
We'd rather die in battle, in elevated glory
Than live again enslaved on our ancestral land.*

LITTERATURFÖRTECKNING

Ultimele Zile Ale Lui Ceaușescu

Dramă românească în cinci acte
Editura Machiavelli 1999

Marius Tucă Show

Prästen bakom diktatorns fall

Rask & Rask 1990

David Porter

Webbsidor med intressant information:

Utskrift av processen på rumänska:

<http://www.timisoara.com/timisoara/rev/proces.txt>

Utskrift av processen på engelska:

(obs dålig och ofullständig översättning)

<http://www.timisoara.com/timisoara/rev/trialscript.html>

Fathers & Regimes

ett skräckkabinett med 6 diktatorer, däribland Ceaușescu. Förutom bilder, finns ljudfiler med tusen hurrande jublande gruvarbetare från Jiudalen³¹ som hälsar Ceaușescu, och med smattrande skottsälvor från Ceaușescus avrättning, Nationalsången mm.

<http://cidc.library.cornell.edu/DOF/romania/romania.htm>

Coup d'Etat of 1989

En fyllig site från Timișoara. Som titeln anger ser författaren händelserna främst som en statskupp. Där finns flera engelskspråkiga texter och många bilder.

<http://www.timisoara.com/timisoara/r.html>

³⁰ *După execuție a nins* av översten Viorel Domenico: citatet från sid 182 i ”*Ultimele Zile*”

³¹ Samma gruvarbetare som kallades till Bukarest av Iliescu vid ett flertal tillfällen för att slå sönder allt som påminde om kultur och fri debatt.